

tosta ei saadakaan irti mitään. Laadulliseen tutkimukseen liittyvien ongelmien ja yllätysten mahdollisuuksia on lukemattomia.

Alasuutarin näkemys laadullisesta tutkimuksesta muistuttaa hyvin paljon sala-poliisitutkimusta, jossa lopputuloksen ohella myös tutkittavan asian ratkaisemiseen liittyvät metodit ovat vielä alkuvaiheessa hämärän peitossa. Hän onkin jakanut laadullisen analyysin kahteen vaiheeseen: havaintojen pelkistämiseen ja arvoituksen ratkaisemiseen. Edellisessä raakahavainnot pyritään supistamaan mahdollisimman suppeaksi havaintojen joukoksi. Aineiston sisällä erilaiset erot toimivat hyvinä johtolankoina siitä, mistä jokin asia johtuu tai mikä tekee sen ymmärrettäväksi. Erilaisia ja poikkeavia tapauksia on pystyttävä suhteuttamaan kokonaisuuteen. Vastaavasti arvoituksen ratkaiseminen on merkitystulkinnan tekemistä tutkittavasta ilmiöstä tuotettujen johtolankojen ja käytettävissä olevien vihjeiden pohjalta. Mitä enemmän samaan ratkaisumalliin sopivia johtolankoja löydetään, sitä todennäköisemmin ratkaisu on oikea. Vaikka laadullinen tutkimusprosessi on hypoteesien testaamista, näitä hypoteeseja ei muotoilla ennakkoon vaan vähitellen tutkimusten ja analyysien edetessä, kun kohde tulee tutuksi ja tutkija löytää mielekkäitä kysymyksiä ja hypoteeseja.

Alasuutari kritisoikin yhä vielä varsin yleisesti hyväksytyä hypoteesien testaamisen mallia ja normistoa, joka edellyttää tutkimuksen tekemistä aina tietys-sä ajallisessa järjestyksessä. Kuitenkin, vaikka normiston mukaan hypoteesit on asetettava ennen aineiston hankintaa ja erilainen "datanooping" on kiellettyä, normistoa ei juuri koskaan noudateta edes kvantitatiivisessa sosiologisessa tutkimuksessa laadullisesta puhumatta-kaan. Yhtä keinotekoiselta vaikuttaa Alasuutarin mukaan myös empiirisen aineiston parissa saatavien ideoiden erottaminen teorioista ja tutkijan muista tutkimuksista saamistaan oivalluksista. Teoreettinen kirjoitus ja muiden tekemät tut-

kimukset ovat Alasuutarin mukaan tekstejä siinä missä laadulliset aineistotkin, joiden molempien pohjalta yritetään jäsentää tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä.

Alasuutari painottaa myös kenttäpäiväkirjojen ja tulkintaraporttien jatkuvaa kirjoittamista. Hypoteeseja ja ideoita sisältävät tulkintaraportit on vain muistettava pitää erillään havaintoraporteista eli siitä, mitä tutkija on nähnyt ja lukenut.

Informantin asiantuntemus

Ehkä eniten — oman tutkimuskäytäntöni pohjalta — vierastan Alasuutarin ehdotonta näkemystä siitä, ettei tutkija voi koskaan saada tutkittavasta ilmiöstä valmiita selityksiä haastatelluilta, koska informantit eivät ole asiantuntijoita omassa asiassaan. Itse en olisi näin jyrkkä. Mielestäni haastateltavien tulkinta omassa asiassaan saattaisi AINAKIN JOSKUS toimia myös valmiina selityksenä. Tämä on tietysti tutkijan ratkaistava jokaisen tapauksen kohdalla erikseen.

Alasuutarin kirjan merkitystä lisää se, että ainakin itse uskon laadullisen tutkimusotteen yleistyvän tulevaisuudessa voimakkaasti. Laadulliseen tutkimukseen sisältyy enemmän tutkijan luovaa panosta, erilaisissa ongelmatilanteissa luovimista ja "ahaa-elämyksiä" ja se tuntuu tämän takia enemmän tutkijan "omalta" kuin jos tutkimus tehtäisiin pelkästään kvantitatiivisilla menetelmillä. Toisaalta laadullisen tutkimusotteen merkitystä lisäänee epävarmuus siitä, kuinka oleellisesti tilastollisilla menetelmillä saadut tulokset loppujen lopuksi kertovat tutkittavasta ilmiöstä. Täydelliseen varmuuteenhan tieteellisellä tutkimuksella ei tietenkään päästä.

Heikki Kuutti

Hirveän jännittävät sotauutiset

TOIVONEN, Klaus. Persianlahden sota, joukkotiedotus ja peruskoululaisten ahdistuneisuus. Mindstorm-projekti 1. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja B17. Rovaniemi 1991.

TOIVONEN, Klaus. Tunteiden myrsky. Sotauutiset silmin kuultuna ja korvin katseltuna. Mindstorm-projekti 2. Lapin yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja nro 34. Rovaniemi 1992.

Persianlahden sota on ollut mediatutkimuksen lempilapsi: lukemattomissa sodan uutisointia käsittelevissä tutkimuksissa on käsitelty — hieman jälkiviisaasti — uutisoinnin sotatapahtumista antamaa yksipuolista ja siloiteltua kuvaa. Harvemmissa on sen sijaan tarkasteltu sotauutisten merkitystä tavallisen uutisikäyttäjän (tai tavallisen uutisnarkomaanin) elämässä. Vielä vähemmän on tarkasteltu sitä miten sota ja totaalinen sotauutisointi vaikutti lasten ja nuorten elämään. Kun tällaista tutkimusta tehdään syrjäisen Suomen syrjäisellä Rovaniemellä, ollaan jo kaukana tutkimuksen valtavirroista.

Kolmiosaisessa Mindstorm -projektissa tutkittiin suomalaisten peruskoululaisten ja joukkotiedotuksen reagoitua Persianlahden sotaan. Projektin ensimmäisessä osassa tutkittiin, vaikuttko sota koululaisiin, ja toisessa osassa, miten se heihin vaikutti. Kolmannessa osassa tarkastellaan sitä tiedotusainesta, josta nämä vaikutteet saatiin.

Toistaiseksi ovat tutkimusraportin muodossa valmistuneet projektin kaksi ensimmäistä, lähinnä sotauutisten vastaanottoon keskittyvää osaa. Kolmannessa, vielä ilmestymättömässä osassa tullaan analysoimaan television ja sanomalehdistön sotatiedottamista kansainvälisenä vertailuna — eli tullaan jo lä-

hemmäksi tutkimuksen valtavirtaa.

Tutkimuksen ensimmäinen osa, ”Persianlahden sota, joukkotiedotus ja peruskoululaisten ahdistuneisuus”, on puhtaasti kvantitatiivinen kartoitus Persianlahden sodan vaikutuksista suomalaisien peruskoululaisten ahdistuneisuuteen, sekä siitä, mitä koululaiset kriisistä tiesivät ja mikä oli joukkotiedotuksen ja koulun merkitys tietolähteenä.

Ahdistuvathan ne

Tutkimustulokset olivat melko odotettavissa olevia. Useimmat lapset ahdistuivat sodasta. Tytöt olivat ahdistuneempia kuin pojat. Lasten tietomäärä ei ollut yhteydessä koulumenestykseen. Joukkotiedotus oli tärkein sotautuisten lähde. Sotatapahtumia (tai yleensäkin joukkotiedotuksen aiheita) ei käsitelty kouluopetuksessa.

Tutkimus on moitteettomasti suoritettu ja (tilastolliset) analyysit oikeaoppisia, mutta raporttia lukiessa hiipii pakostakin mieleen epäily siitä, onko tämälapsien tutkimusongelmia tarkoituksenmukaista lähestyä maanlaajuisen (tilastollisesti yleistettävissä olevan) otannan kautta. Sen sijaan, että ”ahdistuvathan ne” -tutkimustulosta on haettu yli tuhannelle koululaiselle ympäri maata tehdyllä kyselyllä (ja tilastoyksiköitä on yhteensä lähes kolme ja puoli tuhatta kun mittaus tehtiin kolmeen otteeseen), olisi voitu keskittyä vaikkapa vain yhden rovaniemeläiskoulun lapsiin ja antaa tälle pienemmälle joukolle enemmän tilaa ilmaista omia tuntemuksiaan.

Kun ahdistuneisuutta mitataan parivertailutestillä, ei itse asiassa voida kertoa mitään koululaisten ahdistuneisuuden määrästä vaan vain siitä, miten eri asioiden aiheuttaman ahdistuksen määrä suhtautuu toisiinsa. Klaus Toivosen tutkimuksessa tunnutaan lisäksi oletettavan, että sotaan liittyvällä ahdistuneisuudella on jokin ihannemäärä; tutkimustulosten avulla toivotaan voitavan auttaa liian ahdistuneita murehtijoita ja suunnata rauhankasvatusta liian vähän ahdistu-

neisiin huikentelijoihin.

Tulosten tarkasteluun kaipaisi hieman enemmän mielikuvituksellisuutta ja uskallusta astua pelkkien tilastolukujen esittelyn tuolle puolen. Ainakin joidenkin tutkimuksessa ”avoimeksi jäävien pohdinnan arvoisten” kysymysten ratkaisut kun olisivat voineet aueta kevyehköillä mutu-analyysilläkin. Vaikka näitä selitysmalleja ei voisiakaan argumentoida ja todistella tiukan (positiivisen) tieteellisesti, olisivat ne kuitenkin esittämisen ja pohdinnan arvoisia jo tässä yhteydessä.

Tuskinpa sodan vaikutukset ovat todellisuudessa niin lyhytaikaisia kuin tutkimuksen ensimmäisessä osassa pääteltiin. Kun pelko ympäristön saastumisesta ohitti jo viikko aselevon solmimisen jälkeen sodan koululaisten ahdistuksen syynä, se ei välttämättä tarkoittanut Persianlahden sodan vaikutusten vähentymistä vaan oli vain merkki sotautuisoinnin painopisteen siirtymisestä varsinaisista taistelutapahtumista sodan ympäristövaikutuksiin.

Oudolta tuntuu myös se, että kyselyssä lapsilta ja nuorilta heidän tärkeimmiksi kokemistaan tietolähteistä, ei vanhempia ole lainkaan kelpuutettu tarjottujen vaihtoehtojen (koulu, televisio, radio, sanomalehti, kaverit) joukkoon. Kodilla ja vanhemmilla on kuitenkin melko ratkaiseva rooli kouluikäisten lasten kohdalla niin tietolähteenä kuin — etenkin — virallisen joukkotiedotuksen suodattimena ja tulkitsijana, sillä juuri kotonahan lapset yleensä seuraavat televisiouutisia yhdessä vanhempiansa kanssa ja lukevat — jos lukevat — sanomalehtensä.

Pelon ja jännityksen raja

Projektin toisessa osassa, ”Tunteiden myrsky. Sota silmin kuultuna ja korvin katseltuna”, pyritään kvalitatiivisemman tarkastelun kautta ymmärtämään lasten (tutkimuksen ensimmäisessä osassa paljastuneen) sota-ahdistuksen syitä ja luonnetta. Lasten emootioita lähestytään pääasiallisesti ainekirjoitusten kautta, mutta myös pyytämällä koululaisia arvi-

oimaan television uutiskoosteita ja sanomalehtiotsikoita.

Koululaisten aineet ovat luonnollisesti sinänsäkin mielenkiintoista luettavaa, mutta jälleen jää kaipaamaan rohkeampia tulkintoja ja yleistyksiä niiden sisällöstä. Se, että luettelaa kuinka monta lasta milläkin luokka-asteella on kirjoittanut emotionaaliseksi tai kognitiiviseksi luokitellusta aineenaiheesta, ja lasketaan aineissa käytettyjen adjektiivien määriä, ei mielestäni ole vielä kovinkaan kvalitatiivista tulkintaa.

Varsinkin kun tuntuu, ettei tutkimusaineisto moniltakaan osin ole päässyt vaikuttamaan analyyseissä käytettyihin luokituksiin, vaan ne on lyöty lukkoon jo etukäteen. Tutkimuksessa on esimerkiksi suoraviivaisesti oletettu, että ne koululaiset, jotka kirjoittavat aiheesta ”Miksi sota pelottaa minua?” pelkäävät sota, mutta ne, jotka valitsivat aiheekseen ”Miksi sota on minusta jännittävää?”, kokevat sen yksipuolisesti jännittävänä kokemuksena.

Kuitenkin molemmista aiheista kirjoituksissa aineissa käsitellään hyvin pitkälle samoja teemoja, ja molemmissa nostetaan esiin sekä sodan jännittävät että hiuksenhieno: jännittävät asiat muuttuvat pelottaviksi usein vasta sitten kun ne tulevat liian lähelle omaa todellisuutta. Siinä missä tulipalo voi olla kauhean kaunis, voi sotakin olla hirveän jännittävä.

Itseäni näissä tutkimuksissa häiritsi hieman niiden opettavainen ja moralistinen sävy, ja jonkinlainen päälleliimatonoloinen kasvatus-tieteellisyys; esimerkiksi tutkimuksen osiot, joissa kartoitettiin koululaisten yhteiskunnallisen tiedon määrää, medioiden käyttöä ja sanomalehden lukutaitoa, olivat muun tutkimuksen kannalta irrallisia ja osin tarpeettomia. Jonkinlaisena perusoletuksena tuntui olevan, että virallisella kasvatusorganisaatiolla on monopolioikeus hyödyllisen ja hyvän tiedon välittämiseen. Joukkotiedotus on vapaasti käytettynä uhka, mutta kontrolloidussa opetustilanteessa resurssi.

Mielestäni tutkimuksissa myös aliarvotiin koululaisten mediataitoja: nykyajan koululaiset eivät välttämättä ole kovinkaan tottuneita sanomalehden käsitteilyjä, mutta sähköisen viestinnän alalla he päihittäisivät monet aikuisista.

Siinä, että yhdeksäsluokkalainen kritisoi aineessaan televisiouutisten sodasta antamaa liian siloiteltua ja ihannoivaa kuvaa, ja piirtää alle Rambon kuvan, ei ole minun mielestäni mitään ristiriitaista (kuten Toivosen mielestä on), vaan tämä kuvaa vain kirjoittajan hyvää kykyä sarkasmiin ja intertekstuaalisuuteen. Tämän hän on todennäköisemmin oppinut televisiota katselemalla kuin koulussa.

Toisaalta tutkimuksissa saatetaan taas yliarvioidakin varsinkin pienimpien tutkimukseen osallistuneiden lasten mediataitoja. Tutkimuksen teoriataustassa siteerataan Bob Hodgen ja David Trippin teesejä lapsista ja televisiosta todeten mm. että todellisuus on tärkeä muuttuja televisio-ohjelmissa. Kun totetamalla, että tässä projektissa rajoitetaan pelkästään todellisuutta kuvaaviin uutisaineistoihin, katsotaan voivan unohtaa toden ja tarun eron käsittely, tehdään se varsin hätköity olettamus, että yhdeksänvuotiaatkin osaavat erehtymättä erottaa toisistaan television faktan ja fiktion.

Mindstorm -projektin tutkimustulokset ovat kuitenkin mielenkiintoisia ja tutustumisen arvoisia, ja niiden hautautuminen yliopistollisten harmaakustanteiden joukkoon ilman julkista huomiota on ollut sääli. Tutkimustulokset on pystytty julkaisemaan kiitettävän nopeasti, kun Persianlahden sota on vielä ollut tuoreessa muistissa, mutta kiinnostavasta ja ajan-kohtaisesta aineistosta soisi tehtävän tarkempaakin analyysiä.

Annikka Suoninen

Teoriat, rajat ja railot

HOLUB, Robert C. *Crossing Borders. Reception Theory, Poststructuralism, Deconstruction*. Madison, Wi. The University of Wisconsin Press 1992. 244 s.

Uusimmassa kirjassaan Robert C. Holub, joka on aiemmin tunnettu lähinnä reseptiotutkimusta esittelevän kirjan (*Reception Theory*, 1984) kirjoittajana, tarkastelee teorian kontekstisidonnaisuutta. Hän kysyy, mitä tapahtuu, kun teoria "ylittää rajoja" ja miten "vieraat" teoriat sijoittuvat suhteessa aiempiin traditioihin. Holubin kirja tarjoaa uuden näkökulman keskusteluun tieteen muuttumisesta ja paradigmoista. Ajatuksia teorian ja kulttuurikontekstin suhteista on Suomessa esittänyt Risto Alapuro, mutta varsinaista tutkimusta asiasta en aikaisemmin ole tavannut.

Lähtökohtanaan Holubilla on se havainto, että viime vuosikymmenien huomattuimmat kirjallisuudentutkimuksen suuntaukset — reseptiteoria, jälkistrukturalismi ja dekonstruktio — ovat saaneet hyvin erilaisen vastaanoton Saksassa ja Yhdysvalloissa. Kirjan kahdessa alkuluvussa Holub vertailee kyseisten teorioiden erilaisia kohtaloita näissä maissa. Hän kysyy, miksi esimerkiksi reseptiteoria jäi käytännöllisesti katsoen vaille jalansijaa Yhdysvalloissa, vaikka se lähes dominoi saksalaista tutkimusta parin vuosikymmenen ajan? Miksi taas poststrukturalismi ja etenkin dekonstruktio löivät niin vahvasti läpi yhdysvaltalaisissa yliopistoissa mutta kohtasivat vahvaa torjuntaa Länsi-Saksassa?

Reseptiteorian valjuun vastaanottoon Yhdysvalloissa on Holubin mielestä ollut kaksi pääsyä: puutteellinen saksalaisen filosofian tuntemuksen traditio sekä tekstilähtöisen tutkimuksen perinne, johon dekonstruktio — filosofisilta juuriltaan irrotettuna — sopi paljon pa-

remmin. Rajanylityksen seurauksena reseptiteoria, joka alkuaan oli hyvinkin radikaali tutkimusote suhteessa aiempiin suuntauksiin, näyttäytyi uudessa kontekstissään perinteisempänä, konservatiivisempänä ja valjumperana kuin reader-response -tutkimus, johon se rinnastettiin, tai varsinkaan dekonstruktio.

Saksalaiset tutkijat eivät vierastaneet poststrukturalismissa niinkään tutkimuskohteiden valintaa tai argumentointitapaa kuin esitystapaa, jolle on ominaista leikkillisuus ja tarkoituksellinen hajanaisuus. Lisäksi saksalaisten omat teoreettiset traditiot — esimerkiksi Foucaultin kohdalla fenomenologinen teoria ja kriittinen teoria — toimivat esteinä. Poststrukturalismin harvoista saksalaisista edustajista Peter Szondi ja Manfred Frank pyrkivätkin sulauttamaan poststrukturalistisia teorioita saksalaiseen traditioon ja tulivat siten korostaneeksi traditioiden yhtenevyyksiä ja jatkuvuutta. Friedrich Kittler sitävastoin korosti poststrukturalistien tapaan katkoksia ja suhtautui terävän kriittisesti saksalaiseen perinteeseen. Hän ei toimi niinkään tietoisena välittäjänä (Frankin tapaan) kuin käyttää poststrukturalistien — lähinnä Foucaultin — oivalluksia apunaan omassa tutkimuksessaan.

Syyt poststrukturalismin ja dekonstruktion huonoon vastaanottoon Saksassa olivat osin myös institutionaalisia: vaikutusvaltaisten puolestapuhujien puute sekä virka-asemien vähyys ja uuden, "vieraan" tutkimussuunnan edustajan vaikea pääsy opetus- ja tutkimustehtäviin. Nuorten tutkijoiden oli 1970- ja 1980-luvulla turvallisempaa valita perinteisiä tutkimusotteita poststrukturalismin tai dekonstruktion sijaan, kun taas Yhdysvalloissa heitä suorastaan kannustettiin viimeksi mainittujen pariin.

Dekonstruktion politiikka

Kirjansa loppuluvussa, jonka otsikko on "The Politics of Deconstruction", Holub tutkii dekonstruktion ja poliittisten ideologioiden suhdetta. Tuo suhde on 1980-lu-